

SKAUT

ISSN 1898-7729

HARGERSKIE PISMO HISTORYCZNE • KWARTALNIK • TARNÓW • 22 LUTEGO 2025 r. • ROK XXI • NR 1 [79]

DZIEŃ MYŚLI BRATERSKIEJ 2025

Robert Baden-Powell na Jamboree w Gödöllő w 1933 r.

Fot. Jerzy Pertkiewicz.

Autorom, sympatykom, przyjaciom
w imieniu redakcji „Skauta”
ślemy serdeczne pozdrowienia z okazji
Dnia Myśli Braterskiej 2025

Czuwaj!

Marek Popiel
red. „Skauta”

SKAUT. HARCERSKIE PISMO HISTORYCZNE © ISSN 1898-7729

Redakcja: Lesław Dall - Zakopane, Marek Karpiński - Tarnów, Marek Popiel (red. naczelny, odpowiedzialny i wydawca) •
Adres redakcji: ul. Krakowska 42/9, 33-100 Tarnów • tel. 530324027 • skaut.tarnow@gmail.com • www.skaut.tarnow.pl • „SKAUT”
jest harcerskim pismem niezależnym • Wszelkie prawa zastrzeżone ©1996-2025 • Przedruk za zgodą redakcji, za wskazaniem
autora i źródła tekstu • Nadesłane materiały redakcja publikuje nieodpłatnie • Redakcja zastrzega sobie prawo adiustacji
nadesłanych tekstów, dokonywania skrótów i zmian • Publikowane teksty nie zawsze są zgodne ze stanowiskiem redakcji •

Przedsięwzięcie o charakterze non profit •

Marek Popiel

KARTA POCZTOWA Z PODPISEM ANDRZEJA MAŁKOWSKIEGO W MUZEUM W GOSTYNIU

W zbiorach Muzeum w Gostyniu znajduje się *Kronika I Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki* [tom] I. 1913–1918. Oprócz zapisków związanych z kalendarium działalności drużyny i opisów wycieczek, znajdują się tam także wklejone listy, regulaminy, odezwy oraz dokumenty ówczesnych nadrzędnych władz harcerskich oraz państwowych. Jest tam też pierwszy numer pisma „Bibuła Skautowa” z marca 1918 roku, a także *Akt rozwiązania drużyny* z 9 czerwca 1918 roku, spis wyposażenia drużyny, listy drużynowych do członków rozwiązanej drużyny, fotografie oraz karty pocztowe.

Pomimo wskazania w tytule 1913 roku, *Kronika* nie była prowadzona od początku istnienia drużyny. Księga ta zaczęła powstawać dopiero w grudniu 1933 roku z inicjatywy phm. Zbigniewa Hasińskiego (1905–1993) – drużynowego tej drużyny. Redagował ją Konrad Klupsch, a ilustrował Henryk Klupsch.

Wśród interesujących dokumentów z epoki, na stronie dziewiątej, zatytułowanej: *Autograf twórcy Harcerstwa Polskiego* widnieje w ramce rysunek skautów oraz krótki tekst zakończony podpisem Andrzeja Małkowskiego. Jak przypuszczałem, była to karta pocztowa, której awers i rewers otrzymałem w formie skanów dzięki uprzejmości Pana Roberta Czuba, dyrektora Muzeum w Gostyniu. Otrzymałem również dwa artykuły: *Gostyńskie Harcerstwo w latach 1915–1939*¹ i *Towarzystwo Czytelni dla Kobiet w Gostyniu*².

Interesujące opracowania pozwoliły lepiej poznać fakty i tło wydarzeń z 1911 roku, gdy Andrzej Małkowski nawiązał koresponden-

cję z Agnieszką Beczkiewicz z Towarzystwa Czytelni dla Kobiet w Gostyniu oraz znacząco ułatwiły analizę treści dokumentu.

Okładka Kroniki. Zbiory Muzeum w Gostyniu.

¹ Anna Rudzińska, *Gostyńskie Harcerstwo w latach 1915–1939*, „Rocznik Gostyński”, Gostyń, 2014, nr 1, s. 89–106.

² Robert Czuba, *Towarzystwo Czytelni dla Kobiet w Gostyniu*, „Rocznik Gostyński”, Gostyń, 2015, nr 2, s. 55–64.

Każda koperta, list, karta pocztowa i telegram zawiera mnóstwo informacji, które można odczytywać na kilku płaszczyznach. Są to: wielkość, właściwości kartonu lub papieru, rodzaj nadruku, znaczki i kasowniki pocztowe, naklejki, rodzaj narzędzia zapisu treści, kolor atramentu, pieczęcie, treść korespondencji, podpis autora i inne indywidualne cechy dostrzeżone w trakcie badań. Podobnie jak wcześniej odnaleziona korespondencja Andrzeja Małkowskiego³, tak i ta karta została poddana uważnej analizie.

Nie mając oryginału w ręku, wymiary karty: 91 x 141 [mm] podaję w oparciu o pomiary otrzymanych plików wykonanych w programie graficznym. Karta została wykonana z kartonu dwustronnie gładzonego.

Na awersie karty znajduje się wydrukowany z kliszy kreskowej, w kolorze czarnym, rysunek skautów, autorstwa Roberta Baden-Powella, z podpisem: *Skauci w polu. – Patrolowy i szeregowiec* oraz fragment tekstu z podpisem Andrzeja Małkowskiego.

Rewers karty zawiera częściowo zasłonięty znacznikiem nadruk: *Karta korespondencyjna*, trzy linie adresowe, oraz informację od wydawcy: *Wydawnictwo Komendy Skautowej »Sokoła-Macierzy«*. – cena 5 gr. *Serya z 8 kart 40 gr. – Drużynowi i patrolowi otrzymują 16 kart za 40 gr. i sprzedają na dochód swoich Drużyn*. Na rewersie został naklejony znaczek pocztowy o wartości 5 halerzy.

Niestety, żaden z dwóch kasowników pocztowych nie został odbity wyraźnie. Widoczna jest tylko data 14 listopada, cyfra 2, która może być numerem serii stempla lub miejsca nadania. W dolnej części otoku widoczne są litery: WÓW, co wskazuje na Lwów jako miejsce nadania. Potwierdza to również przybita na karcie pieczęć:

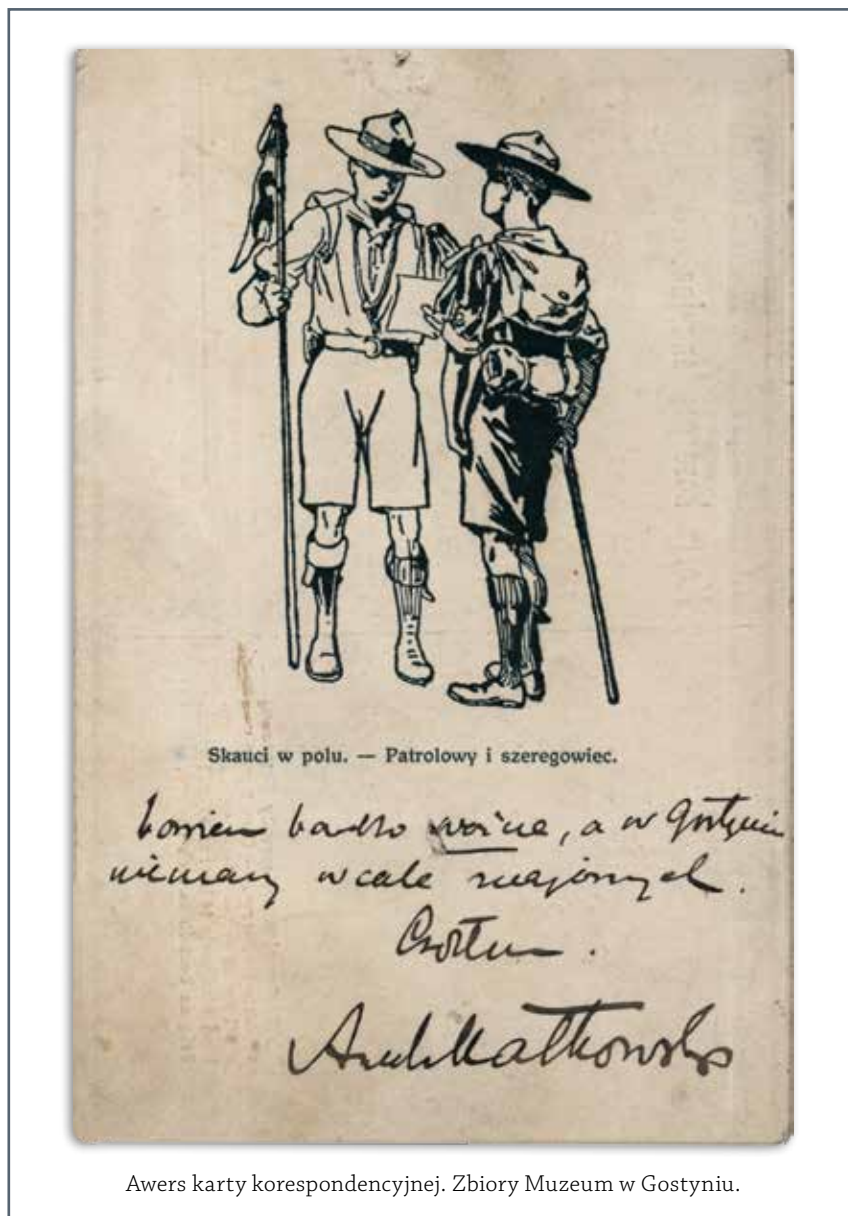
REDAKCJA
pisma młodzieży polskiej
„SKAUT”

Lwów, ul. Zimorowicza l. 8.

Jednoznacznie możemy stwierdzić, że karta została wysłana w 1911 roku, na co wskazuje jej treść.

Nad nadrukiem *Karta korespondencyjna* widoczny jest napis =*Postkarte*=. Można odnieść wrażenie, że dopisek ten, podob-

³ Marek Popiel [oprac.] *Andrzej Małkowski. Korespondencja 1911–1919*, Zakopane, 2018.

Awers karty korespondencyjnej. Zbiory Muzeum w Gostyniu.

nie jak dopisek na dole adresu: = *Prov.[intz] Posen*, powstał z myślą o pruskich urzędnikach pocztowych, którzy mogli złośliwie nie doręczyć przesyłki adresowanej w języku polskim.

Napis =*Postkarte*= jak i dwa wyrazy na awersie i rewersie karty są nieco zamazane. Stało się tak dlatego, ponieważ atrament nie wchłonął się w gładzony karton i tym samym szybko nie wysychł. Być może w zbytnim pośpiechu Andrzej Małkowski wziął do ręki kartę i pobrudził palce czarnym atramentem. Jeden z zabrudzonych palców odbił się na kartoniku, dzięki czemu zachował się do dzisiaj ślad jego linii papilarnych.

Najbardziej istotnym elementem każdej korespondencji jest jej treść. Sporadycznie wyko-

rzystywana w opracowaniach, wnosi czasem zaskakujące informacje, których próżno szukać w innych źródłach. W tym konkretnym

Ślad linii papilarnych Andrzeja Małkowskiego.

Rrewers karty korespondencyjnej. Zbiory Muzeum w Gostyniu

przypadku poszerza naszą znajomość sposobów działania Andrzeja Małkowskiego.

Treść karty została odczytana i zaprezentowana z zachowaniem oryginalnej pisowni:

WP. Agnieszka Beczkiewicz,
 Tow.[arzystwo] Czytelnia dla Kobiet
 Gostyni
 ul. Klasztorne

W.[ielkie] ks.[ięstwo] Poznańskie = Prov. [intz] Posen

Stosownie do kartki z 26 [października – M.P.] z.[eszlego] m.[iesiąca] posłałiśmy dwa numery „Skauta”. Obecnie proszę o łaskawą odpowiedź czy posyłać dalej i pod jakim adresem posłać Nr I, okazowy.

Prosimy o agitację za pismem, sprawa bowiem bowiem [powtórzenie wyrazu na awersie karty – M.P.] bardzo ważna, a w Gostyniu niemam wcale znajomych.

Czołem
 Andrzej Małkowski

O Agnieszce Beczkiewicz, adresatce karty korespondencyjnej brak jest jakichkolwiek informacji biograficznych. Wiadomo tylko, że po powstaniu 20 października 1907 roku Towarzystwa Czytelnia dla Kobiet w Gostyniu, była sprawozdawczynią pierwszego

zarządu⁴. Przypuszczać można, że jako sprawozdawczyni odpowiedziała na pierwszą kartę Andrzeja Małkowskiego z 26 października 1911 roku i po jakimś czasie odebrała dwa egzemplarze nr drugiego „Skauta” z 1 listopada 1911 roku. Wspomniany przez Andrzeja Małkowskiego nr pierwszy, okazowy, w którym znajdowały się istotne informacje o idei Skautingu oraz sposobach założenia drużyny skautowej miał zostać dopiero wysłany. Prawdopodobnie tak się nie stało, gdyż w łonie Towarzystwa Czytelnia dla Kobiet ani za jego sprawą nie rozwinęła się w tym czasie idea skautowa w Gostyniu.

Stało się to dopiero w 1915 roku. Przy Towarzystwie Młodzieży Polsko-Katolickiej w Gostyniu zawiązane zostało Kółko Zwolenników Skautingu. Dzięki pomocy członków Drużyny Skautów im. Rejtana w Śremie, kółko przekształciło się w Drużynę Skautów „Tadeusz Kościuszko”, a następnie w I Drużynę Harcerską im. Tadeusza Kościuszki w Gostyniu⁵.

Podjęta przez Andrzeja Małkowskiego próba zainteresowania społeczeństwa Go-

stynia Skautingiem nie przyniosła rezultatu. Pokazała jednak mechanizm rozprzestrzeniania idei skautowych w zaborze pruskim i rosyjskim za pośrednictwem korespondencji z najbardziej prospołecznie nastawionymi członkami lokalnych społeczności. Można bowiem przyjąć, że Andrzej Małkowski, używając poszczególnych numerów dwutygodnika „Skaut” jako swoistej reklamy, rozsyłał je do innych organizacji i szkół prywatnych działających w wielu mniejszych i większych miejscowościach. Liczył tym samym na zainteresowanie oraz odzew. Jak się okazało nie zawsze działanie to było skuteczne.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na prezentowaną kartę korespondencyjną, który należała do pierwszej serii kart, jakie wydało i promowało na łamach „Skauta” Wydawnictwo Komendy Skautowej »Sokoła-Macierzy«. Kolejna seria 24 kart pocztowych została wydana w styczniu 1912 roku⁶. Opatrzona była słowem POCZTÓWKA – wymyślonym w 1900 roku przez Henryka Sienkiewicza. ■

M. Popiel

⁴ Robert Czub, *Towarzystwo Czytelni...*, s. 55.

⁵ Anna Rudzińska, *Gostyńskie Harcerstwo...*, s. 92.

⁶ *Obrazki z życia skautów*, „Skaut. Pismo Młodzieży Polskiej”, Lwów, 1 lutego 1912, s. 16.

Lesław Dall

STOPNIE INSTRUKTORSKIE I ODZNACZENIA HARCMISTRZYNI RZECZYPOSPOLITEJ OLGI MAŁKOWSKIEJ (PRZYCZYNEK DO BIOGRAFII)

Tekst artykułu został wygłoszony w trakcie drugiej edycji konferencji instruktorskiej *Czerwone Korale*, zorganizowanej 18 stycznia 2025 roku w Rzeszowie, przez Podkarpacką Szkołę Instruktorską *Semper Fidelis* i Komisję Historyczną Chorągwi Podkarpackiej ZHP.

Stopnie instruktorskie

W latach dwudziestych ubiegłego wieku w ZHP istniały trzy stopnie instruktorskie: przodownik – przodownica (kandydaci na instruktora), podharc mistrz – podharc mistrzyni i harc mistrz – harc mistrzyni. Po likwidacji stopnia przodownika – przodownicy, aby zachować trójstopniowy system stopni, ustanowiono, nowy, najwyższy stopień: harc mistrza Rzeczypospolitej – harc mistrzyni Rzeczypospolitej. Stopnie instruktorskie przyznawało Naczelnictwo ZHP.

Początkowo, *Rozkazem L. 3 z 1 sierpnia 1919 roku*, wprowadzono dla starszyzny harc erskiej dwa stopnie instruktorskie: przodownik-przodownica i harc mistrz, określając wymagania tylko dla stopnia przodownika-przodownicy, którego oznaką była zielona podkładka sukienna pod krzyżem harc erskim. Pierwsze mianowania na stopień przodownika-przodownicy zostały podane *Rozkazem Miesięcznym Naczelnictwa ZHP L. 12* w listopadzie 1919 roku. Od 25 czerwca 1920 roku wprowadzono wraz z regulaminem nowy stopień: podharc mistrz-podharc mistrzyni. Pierwsze mianowania na ten stopień nastąpiły 15 grudnia 1920 roku.

Olga Małkowska, Bucze, 1932 r.

Uchwałą Naczelnictwa ZHP z 15 czerwca 1922 roku zostały mianowane pierwsze cztery harc mistrzyni i pięciu harc mistrzów¹.

Naczelna Rada Harcerska uchwałą z dnia 18 czerwca 1922 roku wprowadziła, po raz pierwszy, wymagania na stopień harc mistrza: *Harc mistrzem może zostać przez Naczelnictwo zamianowany podharc mistrz po dalszej najmniej dwuletniej służbie czynnej Związku*².

VI Zjazd Walny ZHP (10–11 czerwca 1926 r.) powziął uchwałę o zniesieniu stopnia przodownika, pozostawiając stopień instruktorski harc mistrza oraz próbny stopień podharc mistrza. Wypełniając uchwałę zjazdu Naczelnictwo ZHP rozkazem L. 19 z 7 grudnia 1927 roku wprowadziło nowy stopień instruktorski harc mistrzyni Rzeczypospolitej-harc mistrza Rzeczypospolitej i poleciło we wszystkich regulaminach i przepisach, dla czynnych instruktorów, słowo przodownik zastąpić przez podharc mistrz,

¹ *Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 14 z dnia 3 lipca 1922 r.* [w:] *Okólniki i Rozkazy Naczelnictwa ZHP 1919–1923*, zebrał i opracował Janusz Wojtyca, Kraków, 2023.

² *Załącznik do Rozkazu Naczelnictwa ZHP L. 12 z dnia 27 lipca 1922 r.* [w:] *Okólniki i Rozkazy Naczelnictwa ZHP 1919–1923*, zebrał i opracował Janusz Wojtyca, Kraków, 2023.

przodownica przez podharc mistrzyni, podharc mistrz przez harc mistrz, podharc mistrzyni przez harc mistrzyni, harc mistrz przez harc mistrz Rzeczypospolitej, harc mistrzyni przez harc mistrzyni Rzeczypospolitej oraz upoważniło Naczelnika Głównej Kwatery Męskiej i Naczelniczkę Głównej Kwatery Żeńskiej do ustalenia i ogłoszenia szczegółowych wymagań i przepisów dotyczących stopni instruktorskich³.

Oznaczenie stopnia hm RP. Zbiory Marka Popiela, red. „Skauta”

Stopień harc mistrzyni Rzeczypospolitej i Harcmistrza Rzeczypospolitej był oznaczany czerwoną sukienną podkładką na białym tle pod krzyżem harc erskim i czerwoną lilijką starszyny na rękawie munduru z dwoma poprzecznymi srebrnymi paskami.

W dotychczas opublikowanych biografiach Olgi Małkowskiej uwzględniony jest tylko jeden jej stopień instruktorski ZHP – harc mistrzyni Rzeczypospolitej⁴.

W wyniku badań źródłowych udało się ustalić wszystkie stopnie instruktorskie ZHP Olgi Małkowskiej: przodownicy, podharc mistrzyni, harc mistrzyni i harc mistrzyni Rzeczypospolitej.

W maju 1920 roku Olga Małkowska została mianowana przez naczelnictwo ZHP pierwszym, w swojej działalności harc erskiej, stopniem instruktorskim – przodownicy (ze starszeństwem od 1 stycznia

1912 r.)⁵. Następnie Rozkazem Naczelnictwa z 15 grudnia 1920 roku uzyskała stopień podharc mistrzyni⁶.

Naczelnictwo ZHP uchwałą z dnia 15 czerwca 1922 roku mianowało harc mistrzyniami: druhnę Jadwigę Falkowską, Helenę Gepnerównę, Olę Małkowską i Marię Wocalewską⁷.

Najwyższy stopień instruktorski harc mistrzyni Rzeczypospolitej uzyskała Olga Małkowska wraz Jadwigą Falkowską, Heleną Gepnerówną i Marią Wocalewską, 7 grudnia 1927 roku⁸. Przyznanie stopnia harc mistrzyni Rzeczypospolitej było jednorazowe i do 1939 roku nie było dalszych mianowań.

Odnaczenia harc erskie

Ciekawym materialnym świadectwem pracy harc erskiej Olgi Małkowskiej są jej odnaczenia. Większość z nich jest prezentowana na stałej ekspozycji w Muzeum Harcerskim im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

– *Odnaka Wdzięczności – za szczególne usługi oddane organizacji*. Przyznana *Rozkazem Naczelnictwa ZHPL. 14 z 3 lipca 1921 roku*⁹, który został odczytany na Zlocie Harcerstwa Lwowskiego (1–3 lipca 1921), zorganizowanym dla uczczenia

dziesiątej rocznicy powstania pierwszych drużyn skautowych we Lwowie¹⁰.

Odnaka Wdzięczności Olgi Małkowskiej. Zbiory Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

– *Odnaka XV-lecia Hufca Harcerskiego Męskiego Lwów 1911–1926* (nr 13).

Odnaka XV-lecia Hufca Harcerskiego Męskiego Lwów 1911–1926. Awers. Zbiory Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

³ *Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 19 z 7 grudnia 1927 r.*, „Wiadomości Urzędowe Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego”, Warszawa, styczeń 1928, nr 1.

⁴ Olgierd Fietkiewicz, *Leksykon harcerstwa*, Warszawa, 1988, s. 249; Janusz Wojtyca, *Harcerski Słownik Biograficzny*, t. I, Warszawa, 2006, s. 129; Zofia Florczak i Anna Krassowska-Olszańska, *Olga Małkowska. Życie i działalność*, Warszawa, 1998, s. 71; Edyta Głowacka-Sobiech, *Twórcy polskiego skautingu – Olga i Andrzej Małkowscy*, Poznań, 2003, s. 192.

⁵ *Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 28, maj 1920 r.* [w:] *Okólniki i Rozkazy Naczelnictwa ZHP 1919–1923*, zebrał i opracował Janusz Wojtyca, Kraków, 2023.

⁶ Kazimierz Jarzembowski, Ludmiła Kuprianowicz, *Harcmistrze i Harcmistrzynie Związku Harcerstwa Polskiego mianowani w latach 1920–1949*, Warszawa, 1999, s. 45.

⁷ *Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 14 z 3 lipca 1922* [w:] *Okólniki i Rozkazy Naczelnictwa ZHP 1919–1923*, zebrał i opracował Janusz Wojtyca, Kraków, 2023.

⁸ *Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 19 z 7 grudnia 1927 r.* [w:] „Wiadomości Urzędowe Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego”, Warszawa, styczeń 1928, nr 1, s. 1; Kazimierz Jarzembowski, Ludmiła Kuprianowicz, *Harcmistrze...*, s. 4.

⁹ *Okólniki i Rozkazy Naczelnictwa ZHP 1919–1923*, zebrał i opracował Janusz Wojtyca, Kraków, 2023; Tomasz Sikorski, *Harcerskie Odnaki Honorowe 1916–1988*, Kraków, 1991, s. 22, 104; Odnaka (Swastyka oksydowana ze złotą lilijką) w zbiorach Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

¹⁰ *Zlot Harcerstwa Polskiego. Trzeci dzień zlotu*, „Słowo Polskie”, Lwów, 5 lipca 1921, nr 290, s. 4.

Dyplom i dznaka 20-to lecia Harcerstwa Lwowskiego (dyplom L.p. 96). Zbiory Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

- Odznaka 20-to lecia Harcerstwa Lwowskiego (dyplom L.p. 96). Przyznana Rozkazem Komendy Męskiego Hufca Harcerskiego we Lwowie L. 17/31 z 5 października 1931 roku.
- Odznaka Dwudziestopięciolecia ZHP Przyznana Rozkazem Naczelnictwa ZHP L. 1 z 15 stycznia 1936 roku¹¹.

¹¹ „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego”, Warszawa, luty 1936, nr 2, s. 1.

- Odznaka Pamiątkowa 25-lecia powstania pierwszych drużyn skautowych w Małopolsce – za pracę harcerską w latach niewoli. Przyznana przez Okręgowe Koło Harcerzy z Czasów Walk o Niepodległość, Okręg Lwowski. Wręczenie odznaki nastąpiło 7 listopada 1937 roku w czasie Świąta dawnych Harcerzy we Lwowie¹².

¹² „Wschód”, Lwów, 11 listopada 1937, nr 65, s. 11; Tomasz Sikorski, *Z krzyżem harcerskim w bój 1914–1921. Wybrane pamiątki*, Warszawa, 2018, s. 149.

Dwudziestopięciolecia ZHP. Zbiory Marka Popiela, red. „Skauta”

Odznaka Pamiątkowa 25-lecia powstania pierwszych drużyn skautowych w Małopolsce.

- Honorowy Krzyż Harcerzy z Czasów Walk o Niepodległość (dyplom nr 58).

Przyznany przez Komisję Główną Harcerzy z Czasów Walk o Niepodległość przy Naczelnictwie Związku Harcerstwa Polskiego 15 grudnia 1938 roku¹³.

¹³ Tomasz Sikorski, *Z krzyżem harcerskim...*, s. 261, 265.

Ryngraf

Wyjątkowym dowodem pamięci i wdzięczności dla Olgi Małkowskiej jest pamiątkowy ryngraf. W czasie wojny Olga Małkowska, zamieszkała w Wielkiej Brytanii. Była od 1940 r. przewodniczącą Komitetu Harcerskiego w Londynie (od 1942 r. Tymczasowego Komitetu Harcerskiego,

Ryngraf. Zbiory Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

Olga Małkowska i królowa angielska Elżbieta w trakcie ceremonii dekorowania polskiej skautki Brązowym Krzyżem Zasługi. Londyn, 14 listopada 1939 r.

Ryngraf. Zbiory Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

wskutek wojny po różnych krajach świata. Piękny srebrny ryngraf z wizerunkiem Matki Boskiej Ostrobramskiej (ze złota) na tle Orła Polskiego i krzyża harcerskiego, został wykonany w Betlejem i poświęcony u grobu Chrystusa w Jerozolimie. Przesłano go Oldze w maju 1946 roku z następującą dedykacją:

*Druhnie Oldze Małkowskiej,
Twórczyni Harcerstwa Żeńskiego
1910 r.–1945 r.
Wdzięczne harcerki ze Wschodu:
Palestyna, Afryka, Indie, Iran, Liban,
Nowa Zelandia, Italia¹⁴.*

Odnaczenia Skautowe

14 listopada 1939 roku, w Głównej Kwaterze Skautek Brytyjskich w Londynie, Olga Małkowska została udekorowana przez królową angielską Elżbietę (1900–2002,

a w l. 1943–1946 Komitetu Naczelnego ZHP na czas wojny). W 1945 roku Harcerstwo na emigracji uroczystie obchodziło trzydziestą piątą rocznicę powstania Harcerstwa w Pol-

sce. Harcerki na Wschodzie podjęły inicjatywę, by uczcić tę rocznicę, ofiarowując Oldze Małkowskiej trwałą pamiątkę. Datki napłynęły z wielu stron od harcerek rozproszonych

¹⁴ Zofia Florczak i Anna Krasowska-Olszańska, *Olga Małkowska...*, s. 104.

Brytyjski Brązowy Krzyż Zasługi.
Zbiory Muzeum Harcerskiego
im. Olgi i Andrzeja Małkowskich
w Zakopanem.

Medal Wdzięczności Skautek.
Zbiory Muzeum Harcerskiego
im. Olgi i Andrzeja Małkowskich
w Zakopanem.

matka późniejszej królowej Elżbiety II) Brązowym Krzyżem Zasługi, najwyższym odznaczeniem skautek za dzielność. Wręczając krzyż, królowa powiedziała: *Daję Ci go dla Harcerek Polskich, lecz nikt inny nie zasłużył na niego bardziej niż Ty.* Na co Olga odpowiedziała: *Zatrzymuję ten krzyż jako depozyt, a kiedy wrócimy do Polski i będziemy mieć własną kwaterę, umieścimy go na najbardziej honorowym miejscu*¹⁵.

- *The Thanks Badge is the highest honor in Girl Scouts*¹⁶. Medal Wdzięczności Skautek za wybitne zasługi, które przyniosły korzyści całej organizacji skautek.

Odnaczenia państwowe

Działalność i praca Olgi Małkowskiej była także doceniona przez ówczesne władze państwowe, które przyznały jej trzy odznaczenia:

- *Srebrny Krzyż Zasługi* po raz pierwszy, 6 grudnia 1926 roku¹⁷.
- *Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski*, za zasługi położone przy organizowaniu harcerstwa żeńskiego w Polsce, 10 listopada 1928 roku¹⁸.
- *Medal 10-lecia odzyskania Niepodległości 1918–1928*¹⁹.

Gdy w 1970 roku została podjęta inicjatywa, by starać się o przyznanie Krzyża Oficerskiego Orderu Odrodzenia Polski, Olga Małkowska odniosła się do tego projektu niechętnie. W liście do Józefiny Łapińskiej pisała: *Takie odznaczenie otrzymałam przed wojną (oraz Krzyż Zasługi) przez uznawane wówczas władze Polski i jestem z tego dum-*

¹⁵ *Rozmowa Królowej angielskiej z Małkowską*, „Kurjer Wileński”, Wilno, 19 listopada 1939, nr 273, s. 2; *Druhna Oleńka. Olga Małkowska harcmistrzyni Rzeczypospolitej*, Londyn, 1988, s. 97–97, Zofia Florczak i Anna Krassowska-Olszańska, *Olga Małkowska...*, s. 82–83.

¹⁶ Brak danych dotyczący odznaki i okoliczności oraz daty jej przyznania.

¹⁷ „Monitor Polski. Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej” nr 283, 10 X 1926, s. 1; Zbiory Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem, nr krzyża 936.

¹⁸ „Monitor Polski. Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej” nr 260, 10 XI 1928, s. 5; Zbiory Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

¹⁹ Zbiory Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

*na i wysoko to odznaczenie sobie cenię. Natomiast uważam, że przyznanie mi dziś, po raz drugi, tego samego odznaczenia, dziś, kiedy niczym sobie na to odznaczenie nie zasłużyłam, za bezsensowne. To zakrawa na niesmaczny żart. Moje przedwojenne odznaczenia przechowuję z pietyzmem. To jest wyraz uznania mojej ojczyzny za ówczesną pracę*²⁰.

Jedynym odznaczeniem przyjętym przez Olgę Małkowską w kraju, w okresie PRL-u, była *Odnaka 25-lecia Szczepu Huragan 1945–1970* (nr 11), wręczona w 1973 roku w Zakopanem²¹.

Order Orła Białego

W ramach obchodów stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda odznaczył pośmiertnie 25 osób Orderem Orła Białego, najstarszym i najwyższym odznaczeniem Rzeczypospolitej Polskiej. Wśród odznaczonych, wyłonionych przez Kapitułę Orderu Orła Białego, była Olga Małkowska (jedna z czterech kobiet) i Andrzej Małkowski. W uzasadnieniu wniosku, oprócz życiorysu, napisano: *Olga Małkowska – Współtwórczyni i jedna z najbardziej zasłużonych działaczek polskiej gałęzi ruchu skautowego*²². Obydwa Ordery Orła Białego odebrała 11 listopada 2018 roku, z rąk Prezydenta RP, wnuczka Krysztyna Małkowska-Żaba.

L. Dall

²⁰ Z. Florczak i A. Krassowska-Olszańska, *Olga Małkowska...*, s. 121.

²¹ Szczep ZHP „Huragan” im. Obrońców Westerplatte w Krakowie. Zbiory Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

²² *Za Ojczyznę i Naród. Order Orła Białego. Odznaczeni w Stulecie Odzyskania Niepodległości*, Warszawa, 2019, wydanie II uzupełnione.

Leszek Gorycki

JESZCZE O PROBLEMIE SKAUTINGU MNIJSZOŚCI NARODOWYCH W PRZEDWOJENNEJ POLSCE

Ten, kto nie pamięta przeszłości, będzie skazany na to, że ją przeżyje powtórnie.

George Santayana

Słowa Georgea Santayany, często przywoływane jako uzasadnienie potrzeby zgłębiania historii, nabierają szczególnego znaczenia obecnie, kiedy obserwujemy w Europie narastające zmagania z problemem „zagrożenia” niekontrolowaną imigracją i w konsekwencji rosnącym na świecie poparciem dla skrajnie prawicowych ugrupowań.

Problem mniejszości narodowych i ich relacji z ludnością uważaną za autochtonów, pojawia się właściwie w każdym europejskim państwie. Początków trzeba szukać w postanowieniach konferencji wersalskiej, kończącej działania na frontach I wojny światowej. Traktat wersalski był zbawienny dla państw położonych na zachodzie kontynentu, ale okazał się koszmarem dla Europy Środkowej. Niezdolność spojrzenia w przyszłość przez przywódców ówczesnych mocarstw, zrodziła konflikty, które ciągną się po dzień dzisiejszy. Powstanie wielonarodowych państw, jak np. Polska czy Jugosławia, miało zaspokoić wszystkich, ale tak się nie stało. Jeszcze raz okazało się, że umowy wielkich tego świata są bezwartościowe, jeżeli sprawy narodowościowe są traktowane przedmiotowo, a gwarancje okazują się być bez pokrycia. A kiedy nakłada się na to jeszcze przemieszczanie się dużych grup ludności, spowodowane sytuacją ekonomiczną, społeczną czy polityczną przepis na katastrofę jest gotowy. Aby złagodzić skalę konfliktów między ludnością

osiadłą a napływową, koniecznym jest wypracowanie odpowiednich metod działania.

Na temat migracji i problematyki mniejszości narodowych i etnicznych, jest dostępna bogata literatura zarówno naukowa, jak i popularnonaukowa. Natomiast niniejszy tekst jest nawiązaniem do serii artykułów opublikowanych w tarnowskim „Skaucie”, poświęconych Skautingowi mniejszości narodowych w przedwojennej Polsce¹.

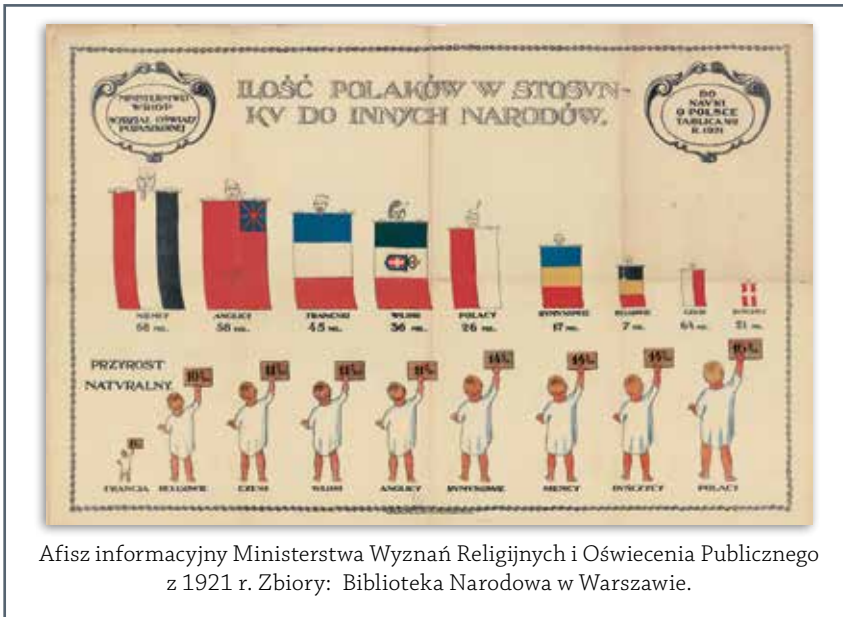
Skauting, jako jedna z metod wychowania młodych ludzi, zyskał dużą popularność już od początków swojego istnienia. Stąd częste wsparcie ze strony oficjalnych władz państwowych. To wsparcie skutkowało bardziej lub mniej udanymi próbami przejęcia kontroli nad strukturami skautowymi przez różne ugrupowania polityczne. Często bywało i tak,

że wielu skautów przechodziło, po osiągnięciu dorosłości, w szeregi kadr bezpośrednio zarządzających państwem. To zjawisko, nie do końca zbadane, traktowane jako swego rodzaju naturalny proces, odgrywało niewątpliwie pozytywną rolę w rozwoju społecznym i politycznym państwa. Administracja zyskiwała sprawnych wykonawców, a ruch skautowy oddanych idei funkcjonariuszy państwowych, często na wysokich szczeblach władzy.

Nie inaczej było w Polsce okresu dwudziestolecia międzywojennego. Rodząca się na nowo państwowość, pilnie potrzebowała kadr do zarządzania, zwłaszcza w terenie, na poziomie województw i powiatów. Weterani walk o niepodległość stanowili zbyt małą grupę aby sprostać oczekiwaniom. Naturalnym środowiskiem pozyskania nowych kadr był ruch harcerski. Patriotyczne wychowanie i zakres nabytych w organizacji umiejętności, dawał gwarancję przydatności dla administracji państwowej. Dodajmy państwowości polskiej. Problem tego pojęcia był poważny. Przedwojenna Polska, w granicach ustalonych traktatem wersalskim i wysiłkiem zbrojnym młodego państwa, była zamieszkała przez ponad 30% ludzi, którzy w momencie tworzenia niepodległego państwa nie zawsze uważali się za Polaków.

Problem pogłębiał się jeszcze bardziej jeśli weźmiemy pod uwagę, że ludność, zarówno polska, jak i niepolaska, przez ponad sto

¹ Gorycki Leszek, *Skauting mniejszości narodowych i etnicznych w II Rzeczypospolitej* (część 1), „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów, wrzesień 2016, nr 4 [43], s. 7–12; *Skauting mniejszości narodowych i etnicznych w II Rzeczypospolitej – zapowiedź*, 15 października 2016, nr 5 [44], s. 13; (część 2) – *Haszomer Hacair*, luty 2015, nr 1 [45], s. 15–25; (część 3) – *Skautowy Związek im. Kpt. Trumpeldora – Betar*, kwiecień 2017, nr 2 [46], s. 11–22; (część 4) – *Drużyny Skautowe im. Berka Joselewicza*, 1 sierpnia 2017, nr 3 [47], s. 7–17; (część 5) – *Ukraiński Plast*, luty 2018, nr 1 [50], s. 8–19; (część 6) – *Drużyny rosyjskie w ZHP*, czerwiec 2018, nr 2 [51], s. 5–15; (część 7) – *Próba podsumowania*, październik 2018, nr 3 [52], s. 16–24.

lat była częścią społeczeństw trzech innych państw, o różnej kulturze i stopniu rozwoju cywilizacyjnego. Siłą rzeczy konflikty społeczne były nieuniknione i trudne do rozwiązania. Naturalnym było dążenie, przede wszystkim, do unifikacji społeczeństwa, a w kolejnym etapie do asymilacji mniejszości narodowych.

Zgodnie z powiedzeniem, że: „starych drzew się nie przesadza”, wysiłki związane z realizacją wspomnianych wyżej celów, powinny być skupione na pracy z młodzieżą. Ruch harcerski był idealnym rozwiązaniem dla pozyskania nowych, oddanych Polsce obywateli, choć różnych narodowości. Niestety pracując z polską młodzieżą, Żydów czy Rusinów² (najliczniejsze mniejszości) prawie całkowicie odseparowano od „polskości”. Nie znalazło się dla nich miejsce w takich organizacjach jak choćby Harcerstwo. Chociaż byli działacze harcerscy, którzy przewidywali konsekwencje takiej sytuacji i apelowali o stworzenie warunków dla procesów asymilacji. Jednym z nich był Aleksander Kamiński, który postulował między innymi: *Uharcerzenie powinno się zacząć od grup mniejszościowych, ponieważ wśród tych grup przedewszystkiem metody nasze w wysokim*

² Problem zawłaszczania przez Ukraińców prawa do reprezentowania społeczności rusińskich, czyli np. Łemków, Bojków czy Białorusinów, pojawił się na przełomie XIX i XX wieku. Na potrzeby artykułu używam dla tych grup etnicznych określenia Rusini.

*stopniu zmniejszyłyby, może całkowicie stepiły wrogie ustosunkowanie się wobec naszego Państwa*³. Trudno w obecnym stanie wiedzy ocenić na ile ta sytuacja była spowodowana presją władz państwowych, a na ile odzwierciedlała poglądy społeczeństwa.

Na efekty takiego stanu rzeczy nie trzeba było długo czekać. Młodzieżowe organizacje mniejszości narodowych, często o charakterze skautowym, rosły w siłę, zwłaszcza liczebnie. Jedne z nich, jak choćby ukraiński Płast, o charakterze nacjonalistycznym, wyraźnie nastawiony antypolsko, inne, jak liczne organizacje żydowskie, neutralne wobec państwa polskiego, bądź umiarkowanie niechętne. Kiedy te młode pokolenia wkraczały w dorosłe życie, a więc w latach trzydziestych XX wieku, procent mniejszości narodowych w liczbie ludności Polski zwiększył się, co świadczy o tym, że udział w życiu społeczeństwa polskiego, młodych ludzi z mniejszości narodowych stał się jeszcze wyraźniejszy.

Dlatego wydaje się koniecznym rozpoczęcie badań i zainicjowanie dyskusji na temat tego problemu. Wobec pojawiających się, wprawdzie sporadycznie ale jednak, materia-

³ Pismo Aleksandra Kamińskiego do Naczelnicza Związku Harcerstwa Polskiego z 13 marca 1936 r., AAN w Warszawie, sygn. 1766, Związek Harcerstwa Polskiego; Główna Kwatera Harcerzy W-1 [Wydział] Mniejszości Narodowych, Korespondencja dotycząca działalności drużyn rosyjskich, żydowskich oraz pracy wśród młodzieży huculskiej, k.11.

łów archiwalnych, warto przeszedź zjawisko nie tylko formowania się ruchu skautowego mniejszości narodowych w przedwojennej Polsce, ale również stosunku władz państwowych do tych organizacji. W końcu byli to obywatele polscy, narodowości np. rusińskiej czy żydowskiej. W godzinie próby, wielu z nich okazało przywiązanie do Polski, sumiennie wypełniając obywatelski obowiązek obrony niepodległości. Czy uważali ten kraj za swoją ojczyznę, to już inne zagadnienie.

Problem stosunku władz państwowych do mniejszości narodowych to konieczność zbadania zasobów archiwalnych wytworzonych przez administrację wojewódzką przedwojennej Polski. Dbając o bezpieczeństwo wewnętrzne, uważnie obserwowano bieżącą działalność partii politycznych, stowarzyszeń kulturalnych i oświatowych i innych, skupiających przedstawicieli niepolskich narodowości. Organizacje skautowe były również przedmiotem zainteresowania władz lokalnych, zwłaszcza że charakter pracy z młodzieżą, często w terenie, wymagał zgody czynników oficjalnych, nie tylko cywilnych, ale również policyjnych a nawet wojskowych. Jest to ogromna baza informacji wymagająca opracowania.

Natomiast postawy członków organizacji skautowych mniejszości narodowych wobec państwa polskiego wymagają spersonalizowania. Można opisać organizację omawiając

założenia ideowe, struktury czy ogólne kierunki działalności, ale ostateczny kształt nadają konkretni ludzie. Odtworzenie składu osobowego jest niezwykle trudnym i przede wszystkim czasochłonnym zadaniem. A w przypadku Skautingu ukraińskiego czy żydowskiego dodatkowo mamy do czynienia z utratą wielu dokumentów, spowodowaną wydarzeniami drugiej wojny światowej i jej powojennymi konsekwencjami.

W wyniku politycznych decyzji, ziemie zamieszkiwane przez mniejszość rusińską, w dużej mierze znalazły się w granicach Związku Sowieckiego. Z oczywistych względów większość dokumentacji, dotyczącej działalności np. ukraińskiego Płasta, zaginęła, czy to ukrywana i zapomniana, czy też celowo zniszczona. Świadczenie wydarzeń rozproszyli się po świecie bądź nie przeżyli wojennej zawieruchy.

Jeszcze gorzej przedstawiała się sytuacja w przypadku mniejszości żydowskiej. Holokaust był zagładą, która dotknęła przede wszystkim Żydów z Europy Środkowo-Wschodniej. Z terenów Polski mniejszość żydowska zniknęła prawie całkowicie. Większość dokumentów, związanych z działalnością żydowskich organizacji skautowych, przypadła bezpowrotnie. Niemniej jednak okazuje się, że część dokumentacji zachowała się. Tak jest w przypadku Beitaru. W 1930 roku przeprowadzono spis poszczególnych gniazd działających na terenie ówczesnej Polski. Daje to w sumie kilkaset nazwisk związanych ze strukturami Beitaru.

Dzięki przychylności redakcji „Skauta”, autor ma zamiar opublikować listy członków Beitaru i na ich podstawie podjąć próbę nadania treści nazwiskom znajdującym się w tych materiałach. A w konsekwencji prześledzić rolę jaką odgrywali w życiu społecznym przedwojennej Polski skauci mniejszości narodowych. W pierwszym rządzie Beitaru, ze względu na dostępność źródeł w postaci kompletnych list członków.

Nie oznacza to skupienia się tylko na Skautingu żydowskim. Autor ma nadzieję, że zachęci to innych do zaangażowania się w dyskurs na temat Skautingu mniejszości narodowych w II Rzeczypospolitej i że zaowocuje to choćby częściowym uzupełnieniem wiedzy na ten temat.

■
L. Gorycki

Marek Popiel

UZUPEŁNIENIA DO BIBLIOGRAFII MARIANA MISZCZUKA

Marian Miszczyk gromadził książki oraz prasę harcorską od początku lat siedemdziesiątych XX wieku. Całą prasę podzielił pod względem historycznym na okresy i podokresy i opisywał ją według obmyślonego przez siebie *Schematu opisu bibliograficznego czasopisma harcorskigo*, który zawarł w opracowaniu *Spis tytułów prasy harcorskiej 1911–1939*¹. Podział historyczny oraz schemat opisu został przyjęty również przez innych autorów opracowań bibliograficznych.

nach kolekcjach. W kolejnym opracowaniu z 2020 roku: *Bibliografia prasy harcorskiej 1911–1939*², opisał 527 tytułów pism. Zatem w ciągu trzydziestu siedmiu lat udało się autorowi adnotować 280 wyszukanych tytułów prasy harcorskiej. W rozdziale *Dodatki* (s. 293–301) zamieścił dwa podrozdziały: *Gazetki ścienne* (s. 294–295) i *Dodatki do pism nieharcorskich; numery harcorskie, specjalne, jubileuszowe* [w układzie miejsc wydawania] (s. 295–301).

Od wydania *Spisu*, Marian Miszczyk stale poszerzał swój zbiór oraz gromadził informacje o pismach znajdujących się w in-

Po skrupulatnym zapoznaniu się z zawartością i porównaniu notatek własnych i Lesła-

¹ Marian Miszczyk, *Spis tytułów prasy harcorskiej 1911–1939*, Warszawa, 1983, s. 28–30.

² Marian Miszczyk, *Bibliografia prasy harcorskiej 1911–1939*, Warszawa, 2020, 453 s. + 16 nlb.

wa Dalla, należy dopisać do *Bibliografii prasy harcerskiej 1911–1939* kilka pism odnalezionych w ostatnim czasie.

Do podrozdziału: *Gazetki ścienna*, należy dołączyć następujący opis:

GAZETKA ŚCIENNA „SKAUTA”,
Lwów, listopad 1934, format: 50 x 70 cm,
Wydawca: Zarząd Oddziału Lwowskiego
Z. H. P. „Skaut”. Druk: Drukarnia
„Ekonomja”, Lwów, ul. Kopernika 18.
Egzemplarz w zbiorach Tomasa Kuby
Kozłowskiego, Warszawa.
Uwaga: Gazetka ścienna była
reprodukowana na okładce tarnowskiego
„Skauta” nr 1–2 [75–76].

Obok reprodukuje my lwowskiego harce-
rza na tle „Gazetki”.

Podrozdział *Dodatki do pism nieharcerskich;*
numery harcerskie, specjalne, jubileuszowe
należy uzupełnić o kolejne dwa opisy:

DYM. PISMO INSTRUKTORSKIE
CHORĄGWI LWOWSKIEJ
Dodatek do: „Skaut. Dwutygodnik
Młodzieży Harcerskiej”
Lwów, 30 listopada 1935, nr 1, s. 115–118 [nlb].
Artykuły: *Wytyczne programowe Wydziału*

Starszoharcerskiego K. Ch. we Lwowie;
Zdzisław Jurajda, Wytyczne programowe
Wydziału Gospodarczego K. Ch. Harcerzy
we Lwowie; Leopold Ungeheuer, *Nerjedów*
Górska Stacja Starszyny Chorągwi
Lwowskiej; Zasadnicza instrukcja „W”
o kształceniu starszyny chorągwi,
Aleksander Szczęścikiewicz, Leopold
Ungeheuer, *Wo – etap wstępny.*
Uwaga: Mimo zapowiedzi, pisma nie
kontynuowano.

WIADOMOŚCI HARCERSKIE. DODATEK
POŚWIĘCONY IDEOLOGII I PRACY
HARCERSTWA POLSKIEGO.

nr 1 [79] SKAUT str. 14

Dodatek do: „Lwowski Kurjer Poranny.
Niezależny Dziennik Społeczny”.
Lwów , 6 maja 1929, nr 1, s. 5–6; 31 maja
1929, nr 2; 30 czerwca 1929, nr 3, s. 5–6.
Artykuły: Nr 1: Zbigniew Sturski, *Czem*

jesteśmy?; s. 5; Bej, *Pod sztandarem*
św. Jerzego, s. 5; K.[azimierz] Rychłowski,
Wilczęta, s. 5; (z. s.), *Jamboree,* s. 6; Józef
Toczyński, *Harcerski zew – wiersz,* s. 6;
(bj), *Praca Oddziału lwowskiego Z. H. P.*
w roku 1928, s. 6; *Kronika,* s. 6.

Nr 2: Zbigniew Sturski, *Międzynarodowe cele*
skautingu, s. 5; Aleksander Baumgardten,
W świat! – wiersz, s. 5; Tadeusz Gryf
Kleszczyński, *Święto Polowe lwowskiego*
Harcerstwa, s. 5–6; Awu, *Polskie Bandery,*
s. 5; (bj), *Praca Oddziału lwowskiego Z. H. P.*
w roku 1928, s. 6; (b. j.), *Sport w Harcerstwie,*
s. 6; Ż. S., *Z wydawnictw harcerskich,* s. 6;
Kronika, s. 6.

Nr 3: Zbigniew Sturski, *Obóz harcerski jako*
szkoła miłości Ojczyzny, s. 5; K.[azimierz]
Rychłowski, *Z wydawnictw harcerskich,* s. 5;
Franciszek Machalski, *Starszym harcerzom*
– wiersz, s. 5; Stefania Kostrzewska,
Militaryzm czy pacyfizm?, s. 5–6;
(z.s.), *Jambo,* s. 6; (b. j.), *Praca Oddziału*
lwowskiego Z. H. P. w roku 1928. Koła
Przyjaciół Harcerstwa, s. 6; *Kronika,* s. 6.
Uwaga: W kolejnym roku wydawniczym
„Wiadomości Harcerskie” nie ukazały
się w „Lwowskim Kurjerze Porannym”,

zastąpione dodatkiem: „Sprawy Akademickie”.

Marian Miszczuk opracował również *Bibliografię prasy, gazetek ściennych i jednodniówek Związku Harcerstwa Polskiego 1945–1950*³, 1 tę bibliografię należy uzupełnić o następujące tytuły:

ŻUBR. WYDANIE MIESIĘCZNE
PIERWSZEGO ZASTĘPU LEŚNEGO,
Nowy Tomyśl, 1 czerwca 1946, 8 s., nr 1,
format: A 4.

Zawartość: Franciszek Preisler, *Zamiast wstępu redakcji Druh hufcowy ma głos*, s. 1; *U grobu* – wiersz, s. 2; *O Pilicy* – wiersz, s. 3; Brzoza, *Pierwszy zastęp wybiera się w teren*, s. 3–4; *Kącik sprawności*, *Zabawkarz*, s. 4; Grab, *Historia miasta Nowy Tomyśl*, s. 5; J. Putkiewicz, *Żywoć św. Jerzego*, s. 5; Brzoza, *Wskazówki dla zastępowego*, s. 6; N. T., *Halo! Halo! Zuchy mają głos!!!! Co to było 3-go Maja!!!*, s. 7; *Kącik umysłowy...*, s. 8; Redakcja, *Ogłoszenie*, s. 8.

Redakcja: Zespół redakcyjny pierwszego zastępu leśnego! Nowy Tomyśl ul. Armii Czerwonej 30.

Druk: pismo powielane.

Zbiory: Muzeum Harcerskie im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

³ Marian Miszczuk, *Bibliografia prasy, gazetek ściennych i jednodniówek Związku Harcerstwa Polskiego 1945–1950*, Warszawa, 2019, 176 s. + 8 nlb.

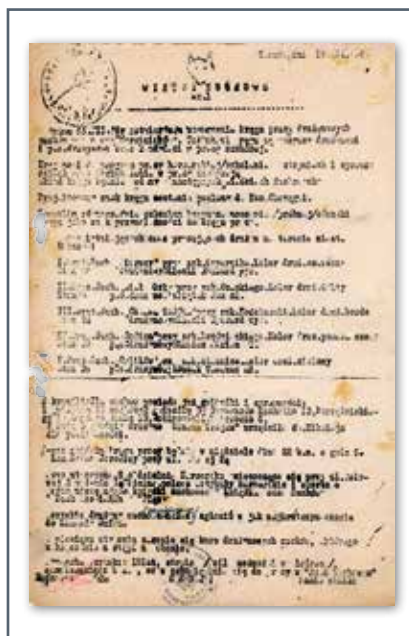
WIEŚCI ZUCHOWE,
Tarnów, 17 grudnia 1946, 2 s., nr 1, format:
A4.

Zawartość: *Zatwierdzenia, informacje, zestawienie drużyn zuchowych*, s. 1; *Informacje kronikarskie*, s. 1.

Redakcja: Namiestnik zuchowy.

Druk: pismo powielane.

Zbiory: Muzeum Harcerskie im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

WŚRÓD NAS. PISMO HARCERSKIE
Łódź, luty 1947, 8 s., nr 1, cena: 8 zł/10 zł,
format A4.

Zawartość: (D.T.), *Dzień Myśli Braterskiej*, s. 1; *Wanda Węgierska – życiorys*, s. 2; /r/,

Historia „Dąbrowszczaków”, s. 3; Henryka Kociolkówna, *Nasz „Opłatek”*, s. 3–4; /r/, H. O. P. [Harcerska Ofensywa Pieśni – M.P.], s. 4; /Bob/, *„Koty” na tropie*, s. 5; Redakcja, *Do czytelników!*, s. 6; /Byk/, *Zielona Wstęga Lasu*, s. 6; Radosny Byk, *Wiosna już blisko*, s. 7; *Czy wiecie, że...*, s. 7; Połamaniec, *Grunt to sport*, s. 8; *Humor*, s. 8. Wydawca: Szczep „Dąbrowszczaków” i Drużyna Harcerki „Wiosna” w Łodzi. Redakcja: Zespół „Wśród Nas”. Druk: pismo powielane. Zbiory: Muzeum Harcerskie im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

MATERIAŁY PROGRAMOWE DO PRACY
DRUŻYN MŁODSZYCH

Kraków, marzec 1950, 14 s., format A4.
Zawartość: *Kultura fizyczna w drużynie z klasy III-ciej*, s. 1–2; *Zajęcia powszechnie na marzec*, s. 3–6; *Jak walczyć murzyni*, s. 6–8; *W Ameryce*, s. 8–9; *Trochę majsterki*, s. 9–10; *W Ludowych Chinach*, s. 10–12; *Pomoce szkolne*, s. 12–13; *Zagadki mimiczne*, s. 13; *Jak zrobić gazetkę konkursową*, 14.

Redakcja: Kolektyw referatu drużyn zuchowych Krakowskiej Chorągwi ZHP.

Druk: pismo powielane.
Zbiory: Muzeum Harcerskie im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

Do rozdziału *Rozkazy*, s. 82, należy dodać następujące rozkazy:

ROZKAZ L... Z.H.P. KOMENDA
CHORĄGWI HARCEREK
Kraków, 1948,

Załącznik Nr 1. do Rozkazu L. 4/48
Regulamin oznak harcerskich
2 s.

Format A4

Druk: pismo powielane.

Zbiory: Muzeum Harcerskie im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem.

ROZKAZ L... Z.H.P. KOMENDA
CHORĄGWI HARCEREK
Kraków, 1948, L. 5 z 1 grudnia, 8 s.,
format A4.

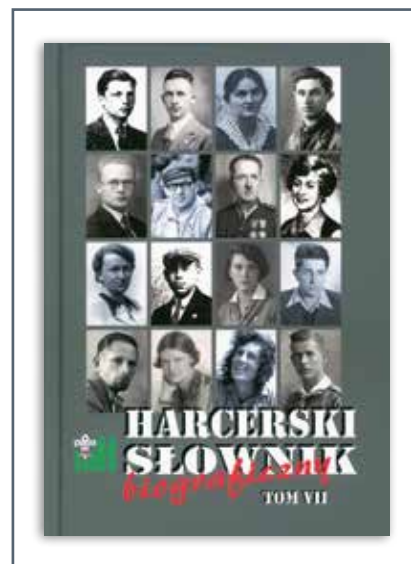
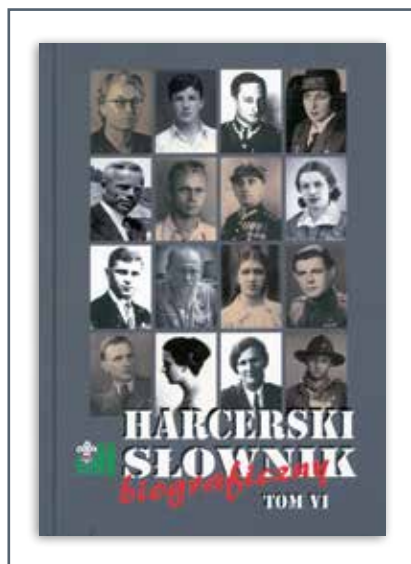
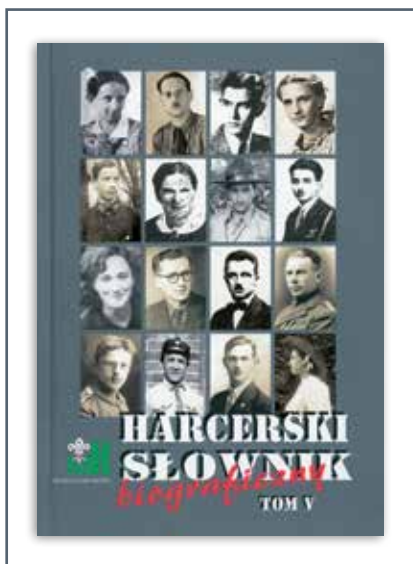
Druk: pismo powielane.

Zbiory: Muzeum Harcerskie im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem. ■

M. Popiel

Lesław Dall

HARCERSKI SŁOWNIK BIOGRAFICZNY

Harcerski Słownik Biograficzny wydawany jest od 2006 roku przez Muzeum Harcerstwa w Warszawie. O pierwszych czterech tomach pisał „Skaut” w 2017 roku¹.

W latach 2019–2024 ukazały się kolejne trzy tomy (V, VI, VII)². Tradycyjnie każdy z nich zawiera 100 biogramów. Obejmują one biogramy 230 mężczyzn i 70 kobiet³. Wśród nich sylwetki 40 postaci, które wstąpiły do Harcerstwa po zakończeniu wojny w 1945 roku.

Pierwsze tomy zawierają w większości biogramy „ojców i matek założycieli” Skautingu polskiego – postaci zasłużonych dla powsta-

nia i ukształtowania ideologii Harcerstwa, a także członków władz naczelnych i komendantów-komendantek chorągwi, uczestników walk o niepodległość oraz autorów wydawnictw harcerskich. Kolejne tomy obejmują również lokalnych działaczy harcerskich na szczeblu hufca, kręgu, szczepu.

Dobór i wysoki poziom biogramów zawdzięczamy Radzie Redakcyjnej, złożonej ze znawców dziejów Harcerstwa, recenzentom, a przede wszystkim hm. dr. hab. Januszowi Wojtyczy redaktorowi wszystkich tomów HSB.

Lista autorów biogramów wszystkich tomów HSB obejmuje 182 nazwiska, są to zarówno pracownicy naukowcy i studenci, członkowie harcerskich komisji historycznych, instruktorzy harcerscy (ZHP, ZHR), a także osoby spoza harcerstwa, czy też członkowie rodzin.

Autorem największej liczby biogramów, aż 148, jest hm. dr hab. Janusz Wojtycza, w dalszej kolejności należy wymienić: hm. Dariusza Szczecińskiego autora 46 biogramów, hm. dr. Mariana Miszczuka – 40, hm. Krzysztofa

Wojtycę – 40, hm. Mariana Binasiaka – 32, hm. Bogdana Radysa – 28, hm. dr. Andrzeja Rembalskiego – 25, hm. Lesława J. Welkera – 20; hm. dr. Wandę Czarnotą – 17, Bogusława Szwedo – 16, hm. Zenona Kuligowskiego – 15, hm. Małgorzatę Jarośnińską – 8.

*Instrukcja redakcyjna Harcerskiego Słownika Biograficznego*⁴, wzorowana jest na analogicznej instrukcji Polskiego Słownika Biograficznego.

HSB wyróżnia jednolita szata graficzna i staranne opracowanie redakcyjne. Każdy tom zawiera wstęp napisany przez redaktora serii, narastający od pierwszego tomu wykaz biogramów i notki biograficzne autorów.

Od początku 2018 roku wszystkie wydane tomy HSB dostępne są na stronie internetowej wydawcy.

Mam nadzieję, że w przyszłych tomach uda się umieścić fotografie przy biogramach, a nie na końcu słownika. ■

L. Dall

¹ Lesław Dall, *Harcerski Słownik Biograficzny*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów, 2017, nr 5 [49], s. 18–19.

² Tom V, [Warszawa, 2019], Wydawcy: Muzeum Harcerstwa, Muzeum Historii Polski, Wydawnictwo Marron; Tom VI, Warszawa – Łódź, 2023, Wydawcy: Muzeum Harcerstwa, Wydawnictwo Marron; Tom VII, Warszawa – Kraków, 2024, Wydawcy: Muzeum Harcerstwa, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka.

³ W sumie, w tomach I–VII ukazało się 700 biogramów, w tym 520 mężczyzn i 180 kobiet.

⁴ Patrz: strona internetowa Muzeum Harcerstwa w Warszawie.